

საქართველოს სატყეო მეურნეობის დეპარტამენტის თავმჯდომარის

ბრძანება №10/161

1999 წლის 7 დეკემბერი

ქ. თბილისი

დებულების „მოვლითი ჭრის წესის შესახებ“ დამტკიცების თაობაზე

საქართველოს სატყეო მეურნეობის სახელმწიფო დეპარტამენტის კოლეგია აღნიშნავს, რომ ქვეყანაში მიმდინარე ეკონომიკურმა პროცესებმა სატყეო-სამეურნეო კომპლექსის წინაშე დღის წესრიგში დააყენა საკითხი ტყეების მართვის სისტემის სრულყოფის შესახებ.

სახელმწიფო ტყეების მხოლოდ საბაზრო კანონებით მართვამ თანამედროვე ურბანიზაციის პირობებში შეიძლება გააუფასუროს ტყეების ის შეუფასებელი ღირებულებანი, როგორცაა ნიადაგდაცვითი, წყალმარეგულირებელი, სარეკრეაციო, სანიტარული-ჰიგიენური, კლიმატმარეგულირებელი და სხვა მრავალი სასარგებლო ფუნქცია.

სახელმწიფო ტყეების მდგრადი განვითარების საკითხი ყოველთვის ითვლებოდა დარგის მეცნიერთა და პრაქტიკოს მეტყევეთა მეურვეობის და ზრუნვის საგნად.

საქართველოს კანონში „საქართველოს ტყის კოდექსის“ განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სატყეო-სამეურნეო კომპლექსის მდგომარეობის გაუმჯობესებას. აღნიშნული კანონის მოთხოვნათა რეალიზაციის მიზნით და დღევანდელი მდგომარეობის გათვალისწინებით სატყეო დარგის მეცნიერთა და პრაქტიკოს მეტყევეთა მიერ ანალიზისა და საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილების შესწავლა-გაზიარების საფუძველზე შემუშავებული იქნა სრულყოფილი „მოვლითი ჭრის წესი“, რომელიც მოწონებულია საქართველოს მეტყევეთა საზოგადოების პრეზიდენტისა და სამეცნიერო ტექნიკური საბჭოს მიერ, ასევე საქართველოს ტყის კოდექსის მოთხოვნის თანახმად იგი შეთანხმებულია საქართველოს დაცული ტერიტორიების, ნაკრძალებისა და სამონადირეო მეურნეობის სახელმწიფო დეპარტამენტთან.

საქართველოს კანონის „საქართველოს ტყის კოდექსის“ მოთხოვნათა გათვალისწინებით სახელმწიფო ტყეების მდგრადი განვითარების ერთიანი სისტემის შექმნის მიზნით, **ვბრძანებ:**

1. დამტკიცდეს „მოვლითი ჭრის წესი“.
2. დაევალოს ტყეთმომწყობის და ტყითსარგებლობის სამმართველოს დებულების „მოვლითი ჭრის წესის შესახებ“ პროექტის სარეგისტრაციოდ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროში წარდგენა.

გ. ჯაფარიძე.

მოვლითი ჭრის წესი

თავი პირველი. ზოგადი დებულებანი

1. საქართველოს ტყეებში მოვლითი ჭრის წესი შემუშავებულია საქართველოს ტყის კოდექსის საფუძველზე.

ეს წესი ვრცელდება საქართველოს ტყეებზე და სავალდებულოა ყველა უწყებისათვის, რომელთა გამგებლობაშიც იმყოფება ტყეები, აგრეთვე ფიზიკური და იურიდიული პირებისათვის, რომლებიც ეწევიან ტყეში მოვლითი ჭრის მერქნის (ხე-ტყის) დამზადებას.

2. ტყის მოვლითი ჭრა მნიშვნელოვანი სატყეო-სამეურნეო ღონისძიებაა.

მოვლითი ჭრის ძირითადი მიზნებია:

- ტყეების ნიადაგდაცვითი, წყალდაცვითი, სანიტარიულ-ჰიგიენური და სხვა სასარგებლო თვისებების გაუმჯობესება;
- კორომთა სახეობრივი (ჯიშობრივი) შემადგენლობის და სტრუქტურის გაუმჯობესება;
- კორომთა სანიტარიული მდგომარეობისა და ხარისხობრივი მაჩვენებლების გაუმჯობესება;
- ტექნიკურად მწიფე მერქნის აღზრდის ვადის შემცირება;
- ფართობის ერთეულიდან მერქნით სარგებლობის ოდენობის გაზრდა.

3. კორომთა ხნოვანებისა და ფუნქციური დანიშნულების მიხედვით განისაზღვრება მოვლითი ჭრის შემდეგი სახეები: განათებითი, გაწმენდითი, გამოხშირვითი და გავლითი. გარდა აღნიშნულისა, ტარდება ტყის მოვლის ღონისძიებები, რომელთაც მიეკუთვნება: სანიტარიული ჭრა და სარეკონსტრუქციო ჭრა.

განათებითი, გაწმენდითი და გამოხშირვითი ჭრები ტარდება მიუხედავად იმისა, გარანტირებულია თუ არა ჭრის შედეგად მიღებული პროდუქციის რეალიზაცია.

მოვლითი ჭრის თითოეული სახე შემდეგ ძირითად მიზანს ისახავს:

განათებითი ჭრა - განათებითი ჭრა ხორციელდება 10 წლამდე ხნოვანების 0,7 და მეტი სიხშირის კორომებში და გულისხმობს ტყის განსაზღვრული უზნის ტერიტორიაზე არასასურველი მერქნიანი სახეობებისა და ეგზემპლიარების (მათ შორის, ქვეტყის), ასევე ბალახის საფარის მოცილებას მცენარეთა სახეობრივი შემადგენლობის რეგულირების და ზრდის პირობების გაუმჯობესების მიზნით.

გაწმენდითი ჭრა - გაწმენდითი ჭრა ხორციელდება 20 წლამდე ხნოვანების 0,7 და მეტი სიხშირის შერეულ კორომებში და გულისხმობს არასასურველი და განსაზღვრული ადგილისათვის ნაკლებად ღირებული სახეობის ხეების მოჭრას, ამ ადგილისათვის დამახასიათებელი სახეობის ხეებისათვის ზრდის პირობების გაუმჯობესებისა და მათი თანაბარი განაწილების უზრუნველყოფის მიზნით.

გამოხშირვითი ჭრა - გამოხშირვითი ჭრა ხორციელდება 60 წლამდე (სახეობრივი შემადგენლობის მიხედვით) ხნოვანების 0,7 და მეტი სიხშირის კორომებში და გულისხმობს განსაზღვრული უზნის ტერიტორიაზე ზრდაში ჩამორჩენილი, მრუდეღეროიანი და დაზიანებული ხეების მოჭრას დანარჩენი ხეების ღეროებისა და ვარჯების სასურველი ფორმის მისაღებად აუცილებელი პირობების შექმნის მიზნით.

გავლითი ჭრა

ა) გავლითი ჭრა ხორციელდება 61 წლის და მეტი ხნოვანების (გამოხშირვითი ჭრის პერიოდის დამთავრების შემდეგ) 0,7 და მეტი სიხშირის კორომებში და გულისხმობს განსაზღვრული უზნის ტერიტორიაზე გადაბერებული, დაზიანებული, მრუდეღეროიანი და ჭრისათვის მიზანშეწონილი სხვა ხეების მოჭრას დანარჩენი ხეებისათვის მერქნის შემატების პირობების გაუმჯობესების მიზნით;

ბ) გავლითი ჭრა ხორციელდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გარანტირებულია ჭრის შედეგად მიღებული პროდუქციის რეალიზაცია.

სანიტარიული ჭრა

ა) სანიტარიული ჭრა ხორციელდება 0,4-ზე მეტი სიხშირის კორომებში მათი სანიტარიული მდგომარეობის გაუმჯობესების აუცილებლობის შემთხვევაში და გულისხმობს

განსაზღვრული უბნის ტერიტორიაზე ზეხმელი, ხმელი, ხმობადი, ძლიერ ფაუტი (ფუტურო) და მავნებლებით ძლიერ დაზიანებული ხეების მოჭრას და ტყიდან გამოტანას, აგრეთვე სტიქიით მოთხრილი და მოტეხილი ხეების ტყიდან გამოტანას;

ბ) 0,4-მდე სიხშირის კორომებში სანიტარიული ჭრა დაიშვება მხოლოდ განსაკუთრებული აუცილებლობის და სათანადო არგუმენტების არსებობის შემთხვევაში.

სარეკონსტრუქციო ჭრა – სარეკონსტრუქციო ჭრა ხორციელდება იაფფასიანი და განსაზღვრული ადგილისათვის ნაკლებად ღირებული და დაბალი წარმადობის მერქნიანი სახეობის ხეების კორომებში მათი სახეობრივი და სტრუქტურული შემადგენლობის, აგრეთვე პროდუქტიულობის გაუმჯობესების მიზნით და იმ შემთხვევაში, თუ ჭრის შედეგად გათავისუფლებულ ფართობზე ტყის აღდგენა გარანტირებულია.

სარეკონსტრუქციო ჭრა გულისხმობს კორომის მრავალჯერად პირწმინდად ჭრას, თითოეულ ჯერზე არა უმეტეს მთლიანი ფართობის 1/3-სა.

თავი მეორეს, მოვლითი ჭრის თავისებურებანი სხვადასხვა ფუნქციური დანიშნულების, შემადგენლობის, ფორმის, ხნოვანებითი სტრუქტურის და მერქნიანი სახეობის კორომებში

4. მოვლითი ჭრა ნიადაგდაცვითი და წყალმარეგულირებელი მნიშვნელობის ტყეებში მოვლითი ჭრა იმ ტყეებში, რომლებიც ძირითადად ნიადაგდაცვით და წყალმარეგულირებელ ფუნქციებს ასრულებენ, უნდა ემსახუროდეს ჯანსაღი და მდგრადი ტყეების აღზრდას. ხელი უნდა შეუწყოს იმ ხეებისა და ბუჩქების ზრდა-განვითარებას, რომელთაც ღრმა ფესვთა სისტემა აქვთ. სასურველია ფორმირებულ იქნეს შერეული წიწვოვან-ფოთლოვანი ტყეები. მდინარის და წყალსაცავების პირა ტყეების აკრძალულ უბნებში (სადაც აკრძალულია მთავარი ჭრა) მოვლითი ჭრა მიმართული უნდა იყოს მაღალი სიხშირის კორომების ფორმირებისათვის, რათა ზედაპირული ჩამონადენი გადაყვანილ იქნეს გრუნტის წყლებში. ტყის პირებში დასაშვებია მხოლოდ სანიტარიული ჭრის ჩატარება.

მოვლითი ჭრის წარმოებისათვის დაშვებულია ტექნოლოგიური ქსელისა და მორსათრევი ბილიკების შექმნა ფერდობების გასწვრივ (ჰორიზონტალების მიმართულებით) და მოკლე კორიდორების (მორსათრევი გზები) შექმნა (100 მ-მდე სიგრძით) საკაფებს შორის ფერდობის დაქანების მიმართულებით.

წყალსაცავისა და მდინარის ნაპირზე 30-50 მეტრის სიგანის ზოლზე არ დაიშვება ტრაქტორების მოძრაობა.

5. მოვლითი ჭრა რკინიგზებისა და საავტომობილო გზების გასწვრივ გზის დაცვით უბნებში მოვლითი ჭრა მიზნად ისახავს ისეთი კორომების შექმნას, რომლებიც მაქსიმალურად უზრუნველყოფენ თოვლის ნამქერების შეკავებას და ქარის სიმძლავრის შემცირებას. მოვლითი ჭრების ინტენსივობა უნდა იყოს სუსტი და ტყის სიხშირე არ უნდა დავიდეს 0. 6-ზე დაბლა. ტექნოლოგიური დერეფნების გაჭრა არ უნდა წარმოებდეს ტყის პირებიდან 25-30 მეტრის ზოლში.

6. მოვლითი ჭრა მინდორსაცავ ტყის ზოლებში. მინდორსაცავ ტყის ზოლებში მოვლითი ჭრა იმგვარად უნდა წარმოებდეს, რომ არ დაირღვეს ამ ზოლების მელიორაციული გავლენა სოფლის მეურნეობის კულტურებზე. მოვლითი ჭრით ხელი უნდა შეეწყოს მინდორსაცავი ზოლების გარკვეული კონსტრუქციის შექმნას, როგორცაა: ქარგამჭოლი, აჟურული და ქარგაუმტარი (მკვრივი).

ქარგამჭოლი კონსტრუქციის ზოლის ჩამოყალიბებისას ზოლის მიწისპირა ნაწილში უნდა წარმოებდეს ბუჩქების გამოჭრა და ხეების ქვედა ტოტების შეჭრა. ამ კონსტრუქციის ზოლებში ვარჯის კალთის შეკრულობა უნდა აღემატებოდეს 0.7-ს

აჭურული კონსტრუქციის ზოლებში უნდა ხდებოდეს ბუჩქების თანდათან გამოჭრა მათი მთელი რაოდენობის 50%-მდე დაყვანით. ბუჩქების გამოჭრა მეორდება 3-4 წელიწადში ერთხელ. ზოლში ზედა კალთის შეკრულობა დაყვანილ უნდა იქნეს 0.6-მდე, აჭურული კონსტრუქციის ზოლების ხეების ღეროებს შორის დატოვებული უნდა იყოს მანძილი. ფერდობებზე წყალმარეგულირებელი ზოლი უნდა იყოს ქარგაუმტარი (მკვრივი), მაქსიმალურად კალთაშეკრული. ასეთ ზოლებში მოვლითი ჭრის მიზანია სანიტარიული მდგომარეობის გაუმჯობესება. კალთის შეკრულობა არ უნდა დავიდეს 0.6-ზე დაბლა.

ტყისპირებში ქვეტყის ბუჩქები მთლიანად უნდა იქნეს დატოვებული, აუცილებელ შემთხვევაში კი ეს ბუჩქები გაახალგაზრდავების მიზნით გადაიკაფოს ზოლებად.

7. მოვლითი ჭრა შეზღუდული სარგებლობის რეჟიმის ზონის ტყეებში

საქართველოს ტყის კოდექსის თანახმად, მწვანე ზონის და საკურორტო ტყეებში აკრძალულია მთავარი სარგებლობის ჭრა და დაშვებულია მხოლოდ მოვლითი ჭრა.

მეურნეობის ასეთივე რეჟიმი გავრცელებულია რიგ განსაკუთრებული ფუნქციური დანიშნულების და ლანდშაფტურ ტყის უბნებზე.

ტყისსარგებლობის ზემოთ აღნიშნული რეჟიმი სრულად შეეფერება ნაირხნოვანი ტყეების ბუნებას, ამიტომ დაცვითი მნიშვნელობის ტყეებში მოვლითი ჭრებით, სატყეო-სამეურნეო სხვა ღონისძიებებთან ერთად, აუცილებელია, როგორც წესი, ფორმირებულ იქნეს ნაირხნოვანი ან პირობით ნაირხნოვანი, შერეული შემადგენლობის, ძირითადად თესლით წარმოშობის კორომები.

ა) მწვანე ზონისა და დასასვენებელი სახლების ირგვლივ არსებულ ტყეებში მოვლითი ჭრა მიზნად უნდა ისახავდეს ტყე-პარკების ტიპის ლანდშაფტების შექმნას, რომლებიც ესთეტიკური თვისებებით და მდგომარეობით უნდა გამოირჩეოდნენ. ჭრის განმეორებამ და ინტენსივობამ უნდა უზრუნველყოს ზონალურ-ტიპოლოგიური თვალსაზრისით მიღებული დახურული (0,6-1,0 სიხშირის) ნახევრად დახურული (0,3-0,5 სიხშირის) და ღია ტიპის ტყე-პარკების ლანდშაფტების შენარჩუნება-ფორმირება.

დახურული ტიპის ერთსართულიანი ლანდშაფტი ყალიბდება ხეების თანაბარი და ზომიერი (15-20%) გამოჭრით ძირითადად ქვედა სართულებიდან. ზედა სართულიდან იჭრება მხოლოდ ერთეული არასასურველი ხეები.

გავლითი ჭრის წარმოებისას, იმისათვის, რომ ხელი შეეწყოს ბუნებრივ განახლებას მომავალი თაობის ფორმირებისათვის, გამოიყენება ჯგუფური ჭრის მეთოდი. დახურული ტიპის ლანდშაფტის ფორმირებისათვის მრავალსართულიან ტყეებში, სადაც გვაქვს ვერტიკალური კალთის შეკრულობა, გამოიყენება ზედა და ქვედა სართულში ხეების თანაბარი გამოჭრის მეთოდი.

ნახევრად ღია ლანდშაფტი ხეების თანაბარი განაწილებით ყალიბდება კარგად დრენირებულ ნიადაგებზე ხეების თანაბარი გამოხშირვით, ძირითადად ტყის კალთის ქვედა სართულიდან, რათა გაუთავისუფლდეს ვარჯები მიზნობრივ ხეებს. ტყის ზედა კალთიდან იჭრება მხოლოდ არასასურველი ხეები. ნახევრად ღია ლანდშაფტების ფორმირების დროს ხეების ჯგუფურად განლაგებულ კორომში ხეები ჯგუფებში უნდა მოიჭრას. ჭრაში დასანიშნი ხეების ძირითადი მაჩვენებელია მათი განლაგება სივრცეში. ჯგუფებში მოსაჭრელი ხეები უნდა შეირჩეს ტყის სხვადასხვა კალთიდან, რათა ჯგუფებში შეიქმნას კალთის ვერტიკალური შეკრულობა (0.6-0.8 სიხშირით), ჯგუფებს შორის შეიძლება დატოვებულ იქნეს ცალკეული საუკეთესო ხეები, რომლებიც არ დახურავენ ჯგუფებს შორის მანძილს.

ღია ლანდშაფტის ფორმირებისათვის კარგად დრენირებულ ნიადაგებზე უნდა განხორციელდეს ჯგუფური ჭრა, ველობების შექმნის მიზნით ხეები პირწმინდად იჭრება არა უმეტეს 0.5 ჰექტარ ფართობზე, სადაც შეიძლება დატოვებული იყოს 1-2 ხე, ველობის საზღვრები შეიძლება იყოს სწორხაზოვანი ან კლაკნილი.

ბ) სახელმწიფო ტყის დაცვით ზოლებში მოვლითი ჭრებით ფორმირებული და დროულად განახლებული უნდა იყოს განსაკუთრებული შემადგენლობისა და კონსტრუქციის კორომები, რომლებიც ეფექტურად წინ აღუდგებიან მკაცრ კლიმატურ პირობებს და გააუმჯობესებენ მიკროკლიმატს და წყლის რეჟიმს მიმდებარე სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების ფართობებზე.

კორომების გამოხშირვა მათი მდგომარეობის მიხედვით ხორციელდება თანაბრად ან ჯგუფურად, აგრეთვე ზოლებრივად ადგილმდებარეობის პირობების შესაბამისად. ზოლში ხეების ურთიერთზეგავლენის მიხედვით მოვლა უნდა წარმოებდეს ტყის კალთის ყველა ნაწილში, ქვეტყე ტყის პირობებში მოცილებული უნდა იყოს მთლიანად, ზოლის შიგნით კი უნდა გამოიხშიროს ზომიერად.

გ) მოვლითი ჭრები ძვირფას ტყის მასივებში მიზნად უნდა ისახავდეს მდგრადი, ძირითადად ნაირხნოვანი კორომების შექმნას, ასეთ კორომებში ტარდება სუსტი ინტენსივობის მოვლითი ჭრები.

დ) ტყის ზედა საზღვრის 300-მეტრიან სუბალპურ ზოლში უნდა ჩატარდეს მხოლოდ სანიტარიული ჭრა (ზეხმელი და მავნებლებით დასახლებული ხეების ჭრა).

8. მოვლითი ჭრა წმინდა (ერთ მერქნიანი სახეობის) კორომებში

მოვლითი ჭრა წმინდა კორომებში ტარდება ძირითადად დაქვემდებარებული ხეების ხარჯზე, იჭრება აგრეთვე ნაწილი ხეებისა ზედა სართულის მაღალი სიხშირის ჯგუფებიდან.

რბილმერქნიან ფოთლოვან კორომებში, სადაც შერეულია ძვირფასი მერქნიანი სახეობებიც, მოვლა მიმართული უნდა იყოს ძვირფასი მერქნიანი სახეობების განვითარებისათვის ხელის შეწყობის მიზნით.

9. მოვლითი ჭრა შერეულ (სხვადასხვა მერქნიანი სახეობების) კორომებში

შერეულ კორომებში, სადაც ტყის მთავარი საბურველი შექმნილია ისეთი მერქნიანი სახეობებისაგან, რომლებიც აკმაყოფილებენ მეურნეობას, მოვლითი ჭრები უნდა ჩატარდეს ამ მერქნიან სახეობათა მოვლის მიზნით; თუ ტყის მერქნიანი სახეობები მნიშვნელოვნად განირჩევიან ერთმანეთისაგან ზრდის სისწრაფით, კორომის მდგრადობის თვალსაზრისით, მიზანშეწონილია ხელი შეეწყოს ცალკეული სახეობების ჯგუფურ განლაგებას.

მოსაჭრელად უნდა გამოიყოს ძირითადად დაქვემდებარებული ეგზემპლარები, მაგრამ თუ შემადგენლობა არადამაკმაყოფილებელია, ჭრა უნდა ჩატარდეს მთავარ საბურველში არასასურველი მერქნიანი სახეობების ხარჯზე.

10. მოვლითი ჭრა რთული აღნაგობის კორომებში

ორსართულიან კორომებში, სადაც ქვედა (მეორე) სართული შედგება ისეთი მერქნიანი სახეობებისაგან, რომლებიც ადგილობრივი პირობების მიხედვით ზედა სართულში ვერ გავლენ, ზედა სართულში კორომის შემადგენლობის მიხედვით უნდა განხორციელდეს მოვლა. ქვედა სართული გამოყენებულ უნდა იქნეს როგორც კორომის დამხმარე ნაწილი. ამ სართულში ჭრა ტარდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ძალიან ხშირია ან ბევრია დაავადებული და დაზიანებული ხე.

11. მოვლითი ჭრა ნაირხნოვან კორომებში

ნაირხნოვან კორომებში, როდესაც გაძნელებულია მათი რომელიმე ჭრის სახეზე მიკუთვნება, იგი მიეკუთვნება ჭრის იმ სახეს, რომელი სახითაც მოჭრილი მერქნის მოცულობა საერთო მოსაჭრელი მარაგის 50%-ზე მეტია.

12. მოვლითი ჭრა სხვადასხვა მერქნიანი სახეობის კორომებში

12. მოვლითი ჭრა წიფლნარებში და ნამვენარ-სოჭნარებში

წიფლნარებში, და ნაძვნარ-სოჭნარებში და მათ შერეულ კორომებში განათების ჩატარებისას კორომის კალთის შეკრულობა არ უნდა იქნეს დაყვანილი 0. 7-ზე ქვევით.

13. მოვლითი ჭრა მუხნარებში

მუხნარებში მოვლითი ჭრის ჩატარებისას გათვლისწინებულ უნდა იქნეს მისი ბიოლოგიური თავისებურებანი და უნდა ჩამოყალიბდეს კორომი, რომლის ზედა სართული უპირატესად წარმოდგენილი იქნება მუხით, ხოლო ქვედა სართული კი მისი თანამგზავრი მერქნიანი სახეობებით.

ანალოგიურად ტარდება ჭრა სინათლის მოყვარულ სხვა მერქნიანი სახეობის კორომებში.

ხეების კატეგორიებად დანაწილების დროს საუკეთესო ხეების რიცხვს უპირველეს ყოვლისა უნდა მივაკუთვნოთ მუხის თესლითი წარმოშობის ეგზემპლარები. ასევე, მუხის ძირკვის ამონაყრიდან კარგი ღეროსა და ვარჯის მქონე ხეები, ადგილმდებარეობის თავისებურებიდან გამომდინარე საუკეთესო ხეების რიცხვში შეიძლება მოვაქციოთ აგრეთვე იფანი და ნეკერჩხალი. ამასთან ერთად, აუცილებლად შენარჩუნებულ უნდა იქნეს პანტის, მაჟალოს, ტყემლის, შინდის, კუნელის, ზღმარტლის და სხვა ნაყოფმომცემი მერქნიანი სახეობების საუკეთესო ეგზემპლარები, რომლებიც ხელს უწყობენ კორომის წყალმარეგულირებელი და ნიადაგდაცვითი ფუნქციების გაუმჯობესებას და არა მერქნითი სარგებლობის მიღებას.

განათებითი ჭრის ჩატარების ძირითადი ამოცანა მდგომარეობს მუხისა და იფნის ზედა სართულში გაყვანასა და რთული ორსართულიანი კორომის შექმნაში.

14. მოვლითი ჭრა ფიჭვნარებში

ფიჭვნარში მოვლითი ჭრის ჩატარების დროს აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს ფიჭვის ბიოეკოლოგიური თავისებურება. ფიჭვი სწრაფმზარდი მერქნიანი სახეობაა და მისი ზრდის კულმინაცია დგება ადრე. იგი სინათლის მოყვარული, ქარგამძლე და ნიადაგის მიმართ მცირე მოთხოვნილებისაა. ჩვენში მეტწილად წმინდა კორომების სახით გვხვდება.

ფიჭვნარებში შედარებით ინტენსიური მოვლითი ჭრა ტარდება. ზრდაში ჩამორჩენილი ფიჭვების ნაწილი, ისევე როგორც მასში შერეული ფოთლოვანები, შეიძლება მოუჭრელად დატოვებულ იქნეს, როგორც დამხმარე კატეგორიის ხეები.

15. მოვლითი ჭრა დანარჩენი მერქნიანი სახეობის კორომებში ტარდება ანალოგიურად ზემოთ ჩამოთვლილი მერქნიანი სახეობებისა, მათი ბიოლოგიური და ეკოლოგიური თავისებურებების გათვალისწინებით.

16. მოვლითი ჭრა მთის ტყეებში

ჭრა ამ ტყეებში ძირითადად ემსახურება ეროზიისადმი მდგრადი კორომების ჩამოყალიბებას;

ხეების თრევა ვარჯის შეუჭრელად დაუშვებელია, საკაფი ტექნოლოგიური დერეფნები (მორსათრევეები) სიგრძით 100 მეტრამდე, როგორც წესი, იჭრება ჰორიზონტალების მიმართულებით. მაგისტრალური გზები გაიყვანება კლაკნილად სერპანტინებით), ნიადაგის დაზიანების და ღარების გაჩენის თავიდან აცდენის მიზნით მოჭრილი ტოტები ეწყობა სათრევე ბილიკებზე.

17. კორომთა ხნოვანება და ჭრის განმეორების პერიოდი მოვლითი ჭრის სახეების და მერქნიანი სახეობების მიხედვით მოცემულია ცხრილ №1-ში

ცხრილი №1

მოვლითი ჭრის სახეები	წიწვოვნები, მუხა, წიფელი, რცხილა, იფანი, ნეკერჩხალი (თესლით წარმოშობილი)	მაგარ მერქნიანი ამონაყრითი წარმოშობის, რბილ მერქნიანი და სხვა სწრაფმზარდი სახეობები
	კორომთა	ჭრის
	კორომთა	ჭრის

	ხნოვანება	განმეორების პერიოდი	ხნოვანება	განმეორების პერიოდი
1	2	3	4	5
განათებითი	1-10	5	1-5	3
გაწმენდითი	11-20	5	6-10	3
გამოხშირვითი	21-60	10	11-20	5
გავლითი	61 და მეტი	10-15	21 და მეტი	5-10

შენიშვნა: ტყის იმ უბნებში, სადაც დაშვებულია მთავარი სარგებლობის ჭრა, გავლითი ჭრის ჩატარება მთავრდება წიწვოვნებისათვის და თესლით წარმოშობილი მაგარმერქნიანი ფოთლოვნებისათვის 10 წლით ადრე, ხოლო ამონაყრითი წარმოშობის მაგარმერქნიანი ფოთლოვნებისათვის, რბილმერქნიანი და სხვა სწრაფმზარდი სახეობებისათვის 5 წლით ადრე, მთავარი სარგებლობის ჭრის ხნოვანებამდე. სხვა ტყეებში გავლითი ჭრის ჩატარების ზედა ზღვარი არ იზღუდება.

მოვლითი ჭრის ყველა სახე, გარდა განათებისა (ტარდება 0,9-1,0 სიხშირეში), ტარდება 0,7 და მეტი სიხშირის კორომებში, რომლებიც განლაგებულნი არიან 35⁰-მდე დაქანების ფერდობებზე, ხოლო განსაკუთრებული აუცილებლობის შემთხვევაში – ნებისმიერ დაქანებაზე. ამასთან 30 გრად-ზე მეტი დაქანების ფერდობებზე ჭრა ტარდება იმ პირობით, თუ შესაძლებელი იქნება მერქნის ტრანსპორტირება საბაგირო და საჰაერო ტრანსპორტით ან ცოცხალი გამწევი ძალით.

ჭრის ინტენსივობა სიხშირეების მიხედვით შემდეგია:

0.7 სიხშირის კორომებში – 10%

0.8 სიხშირის კორომებში – 15%

0.9 და მეტი სიხშირის კორომებში – 20%.

მოვლითი ჭრის დროს კორომის სიხშირე არ უნდა იქნეს დაყვანილი 0.6-ზე ქვევით.

18. ხეების კლასიფიკაცია

მოვლითი ჭრის ჩატარებისას ძირითადად გამოიყენება სამეურნეო-ბიოლოგიური კლასიფიკაცია, რომლის მიხედვითაც ყველა ხე ტყეში მათი სამეურნეო-ბიოლოგიური ნიშნების მიხედვით იყოფა სამ კატეგორიად: რჩეული, დამხმარე (სასარგებლო) და მავნე (მოსაჭრელი):

ა) რჩეულ ხეებს მიეკუთვნებიან ჯანსაღი, თესლით წარმოშობილი, სწორღეროიანი, ტოტებისა და როკებისაგან საკმაოდ გაწმენდილი ხეები კარგად ფორმირებული ვარჯით. ისინი შეირჩევიან ზრდის I, და II,III კლასის ხეებიდან. რთულ კორომებში ასეთი ხეები შეიძლება შეირჩეს მეორე სართულიდანაც. თუ კორომებში არ მოიპოვება ზემოთ აღნიშნულ ნიშნებიანი ხეები, რჩეული ხეების კატეგორიას უნდა მიეკუთვნოს დამხმარე კატეგორიის ხეებიდან უკეთესი ეგზემპლარები; როგორც წესი, რჩეული ხეები გამოიყოფა გამოხშირვის ხნოვანებიდან;

ბ) დამხმარე ხეებს მიეკუთვნებიან ის ხეები, რომლებიც ხელს უწყობენ რჩეული ხეების ღეროს გაწმენდას ტოტებისაგან, ღეროსა და ვარჯის ფორმირებას და ნიადაგის დაცვის ფუნქციის გაუმჯობესებას. ასეთი ხეები შეიძლება განლაგებული იყვნენ კორომის სამივე სართულში, ძირითადად კი უკავიათ ტყის მეორე სართული;

გ) მავნე ხეებს მიეკუთვნებიან:

– ხეები, რომელნიც ხელს უშლიან რჩეული და დამხმარე ხეების ზრდა-განვითარებას, ასევე ზეხმელი, მოტეხილი და მომაკვდავი ხეები;

- დაგრეხილი, თავღორიანი, დიდნუჭრიანი, ძლიერ გაბარჯლული ხეები, ძირიდან შეტოტვილი ვარჯით - თუ ასეთი ხეები კორომში არ ასრულებენ სხვა რაიმე სასარგებლო ფუნქციას და მათი მოჭრით არ შეიქმნება დიდი ფანჯრები;

- კორომში შერეული არასასურველი მერქნიანი სახეობები, თუ ისინი ხელს უშლიან რჩეულ და დამხმარე ხეების ზრდა-განვითარებას და მათი მოშორება არ გამოიწვევს კორომის ძლიერ გამეჩხერებას. მავნე ხეები შეიძლება განლაგებული იყვნენ კორომის ყველა სართულში;

- კორომში არსებული ერთეული დიდი ხეები, თუ მათ რაიმე სხვა დანიშნულება არა აქვთ, იჭრება მოვლითი ჭრის პირველივე ჯერზე.

თავი მესამე. მოვლითი ჭრის მეთოდები და მოსაჭრელი ხეების შერჩევა

19. მოვლითი ჭრის ჩატარებისას ძირითადად დამკვიდრებულია მალლითი და დაბლითი ჭრის მეთოდის შერწყმა. ამ მეთოდს საფუძვლად უდევს ზემოთ მოტანილი ხეების კლასიფიკაცია, რომლის მიხედვითაც რჩეული და დამხმარე ხეები უნდა დარჩეს ტყეში შემდგომში ზრდა-განვითარებისათვის, ხოლო მავნე ხეები უნდა მოიჭრას. ხეთა შერჩევა წარმოებს ცალკეულ ჯგუფებშიც, სადაც პირველ რიგში შეირჩევა საუკეთესო ხეები, შემდეგ მათ მიმართ დამხმარე, ხოლო ბოლოს გამოიყოფა მოსაჭრელი ხეები. კორომების სტრუქტურის, მდგომარეობისა და მერქნიან მცენარეთა ბიოლოგიური თვისებების გათვალისწინებით, ხეების მოჭრა წარმოებს ტყის კალთის ყველა ნაწილში. წმინდა კორომებში იჭრება ძირითადად დაქვემდებარებული ხეები. მოვლის შედეგად რჩეული ხეების კენწერო და შეძლებისდაგვარად ვარჯის მესამედი ან ნახევარი, უნდა ნათდებოდეს მზის პირდაპირი სხივებით, ხოლო ხეების ღეროები დაჩრდილული უნდა იყოს. ადგილსამყოფლის შესაფერის პირობებში სასურველია კორომის მეორე და მესამე სართულების ფორმირება.

20. ნორჩნარში (განათება და გაწმენდა) ხეთა შერჩევა წარმოებს როგორც მთლიან ფართობზე, აგრეთვე ზოლებრივად (კორიდორების სახით) და ჯგუფობრივად. ზოლებრივი შერჩევა წარმოებს კულტურებში და ბუნებრივი წარმოშობის შერეულ ნორჩნარებში, სადაც გვხვდება საკმაო რაოდენობის მთავარი მერქნიანი სახეობები, რომლებიც შედარებით თანაბრად არიან განაწილებული მთელ ფართობზე. ჯგუფობრივი შერჩევა წარმოებს იმ შემთხვევაში, როდესაც მთავარი მერქნიანი სახეობები კორომში არათანაბრად არიან განლაგებულნი.

ზოლებრივი შერჩევის შემთხვევაში ზოლის სიგანე დამოკიდებულია ნორჩნარის საშუალო სიმაღლეზე. ზოლებში იჭრება ძირითადი მერქნიანი სახეობების არასასურველი ეგზემპლარები და არასუსურველი სახეობის ნორჩნარი მთლიანად. მოსაჭრელი და მოუჭრელად დასატოვებელი ზოლების გადაბმა ხდება მიჯრით.

21. შერჩეული შემადგენლობის ნორჩნარში, თუ შერეულია ძლიერ განსხვავებული ზრდის უნარიანი მერქნიანი სახეობები და მიზნობრივად დასახულია შერეული კორომების აღზრდა, უნდა შეიქმნას პირობები წმინდა ჯგუფების აღზრდისათვის.

22. გამოხშირვისა და გავლითი ჭრის ჩატარებისას ხეთა შერჩევა ფართობზე უნდა მოხდეს თანაბრად, რათა რჩეული ხეები კორომში არ მოექცეს ცალკე ჯგუფებში.

23. სანიტარიული ჭრის ჩატარებისას ხეთა შერჩევა ხდება მთელ ფართობზე. კორომიდან გამოდებულ უნდა იქნეს ზეხმელი, ხმოზადი (ღეროს ერთი მესამედი ხმელი), გადატეხილი, ძლიერ ფაუტი (ფუტურო), საშიში მავნებლებით და მექანიკურად დაზიანებული და გადაბერებული თავღორი ხეები.

თავი მეოთხე. კორომში მოვლითი ჭრის დანიშვნა

24. წმინდა კორომებში მოვლითი ჭრა ინიშნება ისეთ ფართობებზე, სადაც დიდი სიხშირის გამო ღეროები არანორმალურად არის გაზრდილი ძალიან წვრილი და სუსტად განვითარებული ვარჯით, ასევე ბევრია ზრდაში ჩამორჩენილი მრუდეღეროიანი ეგზემპლარები სხვადასხვა დაზიანებებით.

25. შერეულ კორომებში მოვლითი ჭრა ინიშნება ისეთ ფართობებზე, სადაც ტყის შემადგენლობაში ჭარბადაა არასასურველი მერქნიანი სახეობები. მათი მოცილებით ხელი შეეწყობა მთავარი მერქნიანი სახეობების ზრდა-განვითარებას.

26. ჯგუფური განლაგების წმინდა ან შერეულ კორომებში მოვლითი ჭრა ინიშნება მიუხედავად ტყის კალთის საერთო შეკრულობისა, თუკი ჯგუფებში დიდი სიხშირის გამო მთავარ მერქნიანი სახეობებს მეორე ხარისხოვანი მერქნიანი სახეობები ჩაგრავენ ან წმინდა კორომების ჯგუფებში ზედმეტად ჭარბი სიხშირეა.

27. სხვა თანაბარ პირობებში მოვლითი ჭრა პირველ რიგში ინიშნება უპირატესად მწვანე ზონის და საკურორტო კატეგორიის ტყეებში.

28. ერთი და იგივე კატეგორიის ტყის კორომებში მოვლითი ჭრა ინიშნება შემდეგი თანმიმდევრობით:

I - რიგში

ა) ხელოვნურად გაშენებულ ტყის კორომში ან მთავარი მერქნიანი სახეობების მოზარდში, იმ შემთხვევაში, თუ ასეთ მოზარდს ჩაგრავს არასასურველი მერქნიანი სახეობები;

ბ) არასასურველი მერქნიანი სახეობების ნორჩნარში, სადაც ქვედა სართულში შერეულია მთავარი მერქნიანი სახეობების მოზარდი;

გ) შერეულ ნორჩნარში, სადაც ერთ სართულშია მოქცეული მთავარი და მეორე ხარისხოვანი ტყის მერქნიანი სახეობები;

დ) ძლიერ ხშირ ძვირფასი მერქნიანი სახეობების ნორჩნარში და აგრეთვე თესლით და ამონაყრით წარმოშობილ ნორჩნარებში;

ე) საშიში მავნებლით დაავადებულ და მექანიკურად ძლიერ დაზიანებულ კორომებში.

II - რიგში

ა) გამოხშირვა წმინდა კორომებში;

ბ) გავლითი ჭრა შერეულ კორომებში.

III - რიგში

ა) გავლითი ჭრა წმინდა კორომებში.

29. როგორც წესი, განათება-გაწმენდა ტარდება მთელი სავეგეტაციო პერიოდის განმავლობაში ტყის გაფოთვლის შემდეგ. წიწვოვან ნორჩნარებში ტყის დაცვის მოთხოვნათა შესაბამისად ჭრა წარმოებს გვიან შემოდგომაზე ან ზამთრის დასაწყისში, სანამ თოვლის დიდი საფარი არ შექმნილა.

30. გამოხშირვა, გავლითი და სანიტარიული ჭრები ტარდება მთელი წლის განმავლობაში, მაგრამ სასურველია თოვლის დიდი საფარის შექმნამდე.

31. მოვლითი ჭრის ჩატარების ობიექტების და წელიწადის დროის შერჩევისას შემღებისდაგვარად გათვალისწინებულ უნდა იქნეს სამონადირეო საქმიანობისა და ტყით არაპირდაპირი სარგებლობის ინტერესები. იკრძალება ჭრების ჩატარება ნადირ-ფრინველის გამრავლების პერიოდში (ნადირ-ფრინველის სახეობები და მათი გამრავლების პერიოდები დგინდება სათანადო წესით).

თავი მეხუთე. მოვლითი ჭრის ნორმატივები

32. მოვლითი ჭრის ძირითადი პარამეტრებია: მოვლითი ჭრის დაწყება-დამთავრების დრო, მოვლითი ჭრების ინტენსივობა და განმეორება. ამ პარამეტრების დადგენისას მხედველობაში

უნდა იქნეს მიღებული ბუნებრივ-ტერიტორიული პირობები, ტყის ტიპების ჯგუფები, რაიონის ეკონომიკური პირობები და კორომთა მიზნობრივი დანიშნულება.

33. შერეულ კორომებში, სადაც მონაწილეობენ ძვირფასი სამეურნეო მერქნიანი სახეობები, მოვლა უნდა დაიწყოს იმ მომენტიდან, როგორც კი შეიმჩნევა მთავარი მერქნიანი სახეობების დაჩაგვრა არასასურველი მერქნიანი სახეობების მიერ. წმინდა ნორჩნარებში, მშრალ და მწირ ნიადაგებზე, აგრეთვე ძალიან ხშირ ნორჩნარებში მოვლა უნდა დაიწყოს იმ მომენტიდან, როგორც კი შეიმჩნევა ცალკეული ხეების ვარჯების შევიწროება.

34. მოვლითი ჭრის ინტენსივობა განისაზღვრება პროცენტებში მოჭრილი მერქნის რაოდენობის (რაოდენობაში არ უნდა შევიდეს მოჭრილი ხმელი ხეების მერქანი) შეფარდებით კორომში ჭრის ჩატარებამდე არსებულ მარაგთან. ნორჩნარებში ჭრის ინტენსივობას საზღვრავენ კორომის კალთის შეკრულობით. გამოხშირვით, გავლითი და სანიტარული ჭრების ჩატარებისას ჭრის ინტენსივობა ისაზღვრება ტაქსაციური სიხშირის მიხედვით. მხედველობაში იღებენ აგრეთვე ტყის კალთის საერთო შეკრულობასაც.

35. მოვლითი ჭრის ინტენსივობის დადგენა დაკავშირებულია ტყის ტიპებთან. კორომის შემადგენლობასთან, ხნოვანებასთან, ბონიტეტის კლასთან, კორომის აღნაგობასთან, მდგომარეობასთან და თვით მოვლითი ჭრის მიზნობრივ დანიშნულებასთან.

ნორჩნარში გამოიყენება შედარებით ძლიერი ინტენსივობის ჭრა, ვიდრე შუახნოვან და მომწიფარ კორომებში.

შერეულ კორომებში, სადაც ერთად გვხვდება სწრაფად და ნელად მზარდი მერქნიანი სახეობები, ჭრის ინტენსივობა მეტია, ვიდრე წმინდა კორომებში. სწრაფად მზარდ და სინათლის მოყვარულ მერქნიან სახეობებში ჭრის ინტენსივობა მეტია, ვიდრე ჩრდილის ამტან მერქნიან სახეობებში. მაღალი ინტენსივობა დასაშვებია აგრეთვე მაღალი ბონიტეტის კორომებში.

ნაკლებად ქარგამძლე ძალიან ხშირ კორომებში ჭარბტენიან ან თხელ ნიადაგებზე მოვლითი ჭრა შედარებით სუსტი ინტენსივობით უნდა ჩატარდეს.

36. წმინდა ნორჩნარ კორომებში კალთის შეკრულობა არ უნდა დაიწყოს 0.6-ზე ქვევით. შერეულ ნორჩნარებში კი, სადაც მთავარი მერქნიანი სახეობები იჩაგრება მეორე ხარისხოვანი იაფფასიანი მერქნიანი სახეობებისაგან, აგრეთვე თესლით და ამონაყრითი წარმოშობის არაერთგვაროვან ხშირ ნორჩნარებში მერქნიან სახეობათა ურთიერთდამოკიდებულებასთან დაკავშირებით დასაშვებია ტყის კალთის შეკრულობის დაწევა 0.5 სიხშირემდე.

ტყის კულტურებში და ბუნებრივი წარმოშობის ნორჩნარებში, სადაც მიზნობრივად წიწვოვანი მერქნიანი სახეობები ჰქმნიან მეორე სართულს რბილმერქნიანი სახეობების ქვეშ, დასაშვებია რბილმერქნიანი ფოთლოვნების მთლიანი მოცილება, თუ გარანტირებულია წიწვოვანთა ადაპტაცია სრულ განთავსებასთან.

გავლითი ჭრის ჩატარებისას შენარჩუნებულ უნდა იქნეს მთავარი მერქნიანი სახეობის არსებული მოზარდი, ხოლო იქ სადაც ამის საშუალება არის, უნდა შეიქმნას პირობები ძვირფასი მაგარმერქნიანი სახეობების და წიწვოვანების თვითნათესარის წარმოშობისათვის.

თუ სანიტარული ჭრის ჩატარების აუცილებლობიდან გამომდინარე, მოსალოდნელია კორომის სიხშირის 0.4-ზე ქვევით დაწევა, სავალდებულოა პათოლოგიური გამოკვლევა და მის საფუძველზე ზემდგომი სამეურნეო ორგანოს ნებართვა ჭრის ჩასატარებლად. გარდა იმ შემთხვევისა, თუ კორომი უზრუნველყოფილია განახლებისათვის საკმარისი მოზარდით.

37. მოვლითი ჭრის განმეორება დამოკიდებულია კორომის მდგომარეობაზე, რაც უფრო ძლიერია ჭრის ინტენსივობა, მით უფრო ნაკლებია განმეორების ჯერადობა, წმინდა კორომში განმეორების პერიოდი უფრო ხანგრძლივია, ვიდრე შერეულ კორომში.

38. მოვლითი ჭრის ტექნოლოგია განისაზღვრება ტყის ტიპების ჯგუფების თავისებურების, კორომის მიზნობრივი დანიშნულებისა და მოვლის აუცილებელ მეტყვეობითი რეჟიმის და სატყეო მეურნეობაში არსებულ ტექნიკურ საშუალებათა შესაბამისად.

39. გავლითი და სანიტარული ჭრების დროს სამუშაო დოკუმენტად, სადაც მოცემული უნდა იყოს პრინციპული დებულებები მოვლითი ჭრისათვის, ითვლება ტექნოლოგიური რუკა, რომელიც დგება მოვლითი ჭრის ჩასატარებელი ფართობის გამოყოფისას.

40. მოვლითი ჭრის ჩატარებისას სატრანსპორტო და მტვირთავ საშუალებათა გამოყენებისას გათვლისწინებულ უნდა იქნეს ტყეკაფზე საგზაო ტექნოლოგიური ქსელის მოწყობა, რომელსაც საფუძვლად უნდა დაედოს ხე-ტყის სათრევი კორიდორების და დასატვირთი ბაქნების არსებული ქსელი.

მოვლითი ჭრის სამუშაოების ეფექტური ორგანიზაციის მიზნით, ტყის თითოეული ნაკვეთის ტექნოლოგიური ქსელი იმგვარად უნდა მოეწყოს, რომ ის შეუთავსდეს ტყეებში წარმოებულ ყველა სამეურნეო საქმიანობას.

41. ტექნოლოგიური კორიდორების მიმართულება დამოკიდებულია კორომის თავისებურებაზე, ადგილის რელიეფზე და ნიადაგურ-კლიმატურ პირობებზე. ისეთ კორომებში, სადაც მთავარი მერქიანი სახეობები შედარებით თანაბრად არის განაწილებული ფართობზე, ტექნოლოგიური კორიდორები გაყვანილი უნდა იქნეს ურთიერთპარალელურად. უსწორო რელიეფისა და ხეების ჯგუფური განლაგების პირობებში ტექნოლოგიური კორიდორები გაყვანილ უნდა იქნეს ამ თავისებურებათა მხედველობაში მიღებით.

42. მაგისტრალური ტექნოლოგიური დერეფნები გაყვანილ უნდა იქნეს იმ ანგარიშით, რომ, როგორც წესი, ტყეკაფის შიდა მორსათრევი გზების სიგრძე არ აღემატებოდეს 200 მეტრს. ტყეკაფის შიდა მორსათრევი გზების შეერთების კუთხე მაგისტრალურ გზებთან დამოკიდებულია ადგილმდებარეობის რელიეფზე, ტყეკაფის ფართობის ფორმაზე, ტყის კულტურების შემთხვევაში ფართობზე ხეების განლაგებაზე, მორთრევის ხერხზე და სხვა.

43. ტექნოლოგიურ კორიდორებად (დერეფნებად) პირველ რიგში გამოიყენება არსებული გზები, ბილიკები და სხვა. ხელოვნური წარმოშობის კორიდორების ფართობი გავლითი ჭრის ჩატარებისას არ უნდა აღემატებოდეს ტყეკაფის საერთო ფართობის 15 პროცენტს.

44. დასატვირთი ბაქნები შეძლებისაგვარად განლაგებულ უნდა იქნეს არსებულ გზებთან, საკვარტალო სირონებთან, ველობებზე, ყალთალებზე და სხვა უტყეო ფართობებზე. დასატვირთი ბაქნის სიდიდე არ უნდა აღემატებოდეს 0.2 ჰექტარს. ბაქნების საერთო ფართობი 10 ჰექტამდე ზომის ტყეკაფის ფართობზე არ უნდა აღემატებოდეს ფართობის 4%-ს, ხოლო 10 ჰა-ზე მეტი ზომის ტყეკაფებზე 2 %-ს.

45. ადგილობრივი პირობების, ტყის ტიპების ჯგუფების, ხნოვანების და ტყეების მიზნობრივ დანიშნულებასთან დაკავშირებით გამოიყენება სხვადასხვა ტიპის სატრანსპორტო მექანიზმები და გამწევი ცოცხალი ძალა.

მთის ტყეებში დასერილი რელიეფის პირობებში 30%-ზე მეტი დაქანების ფერდობებზე გამოყენებულ უნდა იქნეს საბაგირო ტექნოლოგიები და ცოცხალი გამწევი ძალა.

46. მეტყვეობითი და სანიტარული მოთხოვნილებით გათვალისწინებული მოვლითი ჭრის ჩასატარებლად მუშავდება ტექნოლოგიური პროცესები, რომლებიც საშუალებას გვაძლევს ასეთი ჭრების ჩატარებისას თავიდან ავიცილოთ დარჩენილი ხეების მექანიკური დაზიანება. მოვლითი ჭრის არსებული ტექნოლოგიური პროცესებისათვის მიღებულია დასაშვები ოდენობა ხეების დაზიანებისა, რომელიც არ უნდა სჭარბობდეს გამოხშირვითი, გავლითი და სანიტარული ჭრების დროს 3%-ს დარჩენილი ხეების რაოდენობიდან. ყველა ძლიერ დაზიანებული ხე, რომლებთაც აღარ აქვთ მომავალში ზრდის საშუალება, უნდა მოიჭრას. ასეთი ხეების მარაგი ემატება ჭრის საერთო ინტენსივობას.

47. მოვლითი ჭრის ტექნოლოგიით გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ტყეკაფში ხეების წაქცევა დარჩენილი ხეების ვარჯებს შორის არსებული სივრცის მიმართულებით.

მოჭრილი ხის დაუმორავი და დამორილი ღეროები გამოთრეულ უნდა იქნეს იმგვარად, რომ არ დაზიანდეს ძირზე დარჩენილი ხეები. მოჭრილი ხის ძირკვების სიმაღლე არ უნდა აღემატებოდეს ტაქსაციური დიამეტრის ნახევარს.

თავი მეშვიდე. მოვლითი ჭრის დაგეგმვა

48. სატყეოებსა და სატყეო მეურნეობების მიხედვით ჭრის პერსპექტიული გეგმები დგება ტყეთმომწეობის დროს.

49. მოვლითი ჭრის ცალკეული სახეობების მიხედვით ჭრის ყოველწლიური ოდენობა განისაზღვრება ტყეთმომწეობის მასალების ან სხვა გამოკვლევების შესაბამისად მომხდარი ცვლილებების გათვალისწინებით, მოვლითი ჭრისათვის გამოყოფილი ფართობების ჭრის გამეორების პერიოდზე გამოყოფით.

თავი მერვე. მოვლითი ჭრისათვის ფართობების გამოყოფა

50. მოვლითი ჭრისათვის ფართობების გამოყოფა, მოსაჭრელი ხეების შერჩევა, მათი დადამღვა, აღრიცხვა, საკონტროლო სანიმუშო ფართობების გამოყოფა წარმოებს ზაფხულის პერიოდში ჭრამდე ერთი წლით ადრე.

51. მოვლითი ჭრის ყველა სახე შეძლებისდაგვარად ყოველწლიურად კონცენტრირებულ უნდა იქნეს ბლოკებად კვარტალებში. კონცენტრაციამ არ უნდა გამოიწვიოს ქარქცევა ისეთ კორომებში, რომლებიც თხოულობენ სასწრაფო ჩარევას. ჭრა ინიშნება კონცენტრაციის გარეშეც. ისეთი მომიჯნავე უბნები, რომლებიც ერთი მთავარი მერქნიანი სახეობებითაა წარმოდგენილი ადგილსამყოფლის ერთნაირ პირობებში და მოითხოვს ერთნაირ ჭრის სახეს, მაგრამ განირჩევა სიხშირით და ხნოვანებით (მოვლითი ჭრის ხნოვანების ფარგლებში) უნდა გაერთიანდნენ ერთ ტყეკაფში.

52. თუ მოვლითი ჭრისათვის გამოყოფილი ფართობების კონფიგურაცია (პლანშეტებზე) არ შეეფერება სინამდვილეს, ხდება მათი გამიჯვნა და გამარტივებული გადაღება, ხოლო, როდესაც უბნის საზღვრები ნათელია, გამოყენებულ უნდა იქნეს ტყეთმომწეობის მასალები. გამოყოფილი ფართობები უნდა გაიმიჯნოს დადგენილი ფორმის ბოძებით.

53. მოვლითი ჭრის ფართობები ჭრამდე ერთი წლით ადრე ნატურაში გამოიყოფა ტყეთმომწეობის მასალების მიხედვით, სატყეოს უფროსის ან მისი მოადგილის მიერ. იმ შემთხვევაში, თუ ტყეთმომწეობის მონაცემები არ შეესაბამება სინამდვილეს, ტყეკაფი არ გამოიყოფა სათანადო აქტის გაუფორმებლად, სადაც მითითებულ უნდა იქნეს შეუსაბამობის მიზეზები.

54. ნორჩნარებში (განათება, გაწმენდა) მოსაჭრელი ხეების მონიშვნა მთელ ფართობზე არ წარმოებს. აქ უნდა გამოიყოს ტიპურ ადგილებში ერთი ან რამდენიმე სანიმუშო ფართობი, რომლებზეც ჭრა და მიღებული მონაცემები წარმოადგენს ნიმუშს მთელი ფართობისათვის. სანიმუშო ფართობები უნდა შეადგენდეს ჭრაში დანიშნული ფართობის 3-5%-ს. სანიმუშო ფართობებზე მოჭრილი მერქნის მარაგის მიხედვით განისაზღვრება მოსაჭრელი მარაგი მთელ ფართობზე.

55. გამომწეობის, გავლითი და სანიტარიული ჭრის ჩატარების დროს ჭრაში დანიშნულ ხეებს, რომელთა დიამეტრი მკერდის სიმაღლეზე 8 სმ და მეტია, უკეთდება განივი ზოლი (ნიშანი) და იდამლება ფესვის ყელთან. მოსაჭრელი მერქნის მარაგი გაიანგარიშება დადამღული ხეების მთლიანი აღრიცხვის საფუძველზე. 8 სმ-ზე წვრილი მოსაჭრელი ხეების მარაგი აღრიცხება სპეციალურად გამოყოფილ სანიმუშო ფართობებზე წყობით კუბურ მეტრებში, მათი მკვრივ კბმ-ში გადაყვანით.

56. ნორჩნარში სანიმუშო ფართობების გამოყოფა, აგრეთვე მოსაჭრელი ხეების შერჩევა გამობშირვითი, გავლითი და სანიტარული ჭრების დროს წარმოებს სატყეოს უფროსის ან მისი მოადგილის ხელმძღვანელობით. ჭრაში დანიშნული ხეების აღრიცხვა უნდა წარმოებდეს 2-4 სანტიმეტრიანი სისქის საფეხურების მიხედვით, სამასალე, ნახევრვდ სამასალე და საშემე მერქნის გამოყოფით. ტექნოლოგიურ კორიდორებში და დასატვირთ ბაქნებზე მოჭრილი ხე-ტყე აღირიცხება ცალკე.

57. სატყეოებში შემოღებულ უნდა იქნეს მოვლითი ჭრის წიგნი (დანართი №1), სადაც შეიტანება მონაცემები მოვლითი ჭრების ფართობებისა და შედეგების შესახებ.

თავი IX

მეცხრე

58. ადგილობრივი პირობების გათვალისწინებით ტყეკაფების გაწმენდა წარმოებს:

ა) ნარჩენების დაწყობით მორსათრევ ბილიკებზე - საჭიროების (ეროზია) შემთხვევაში;

ბ) ნარჩენების შეგროვებით ხურგებად, მათი შემდგომი გამოყენების მიზნით საწვავად ან გადასამუშავებლად;

გ) ნარჩენების ფართობებზე თანაბრად გაბნევის გზით.

ტყეკაფების გაწმენდის წესი დადგენილ უნდა იქნეს სატყეო მეურნეობის მიერ და შეიტანება ტყითსარგებლობის ბილეთში.

თავი მეთექვსმეტი. მოვლითი ჭრის ჩატარებისა დახარისხის კონტროლი

59. მოვლითი ჭრის კონტროლი ხორციელდება დარგობრივი სტანდარტების და მოცემული წესის მიხედვით.

მოვლითი ჭრის ტყეკაფების მიღება და შემოწმება სატყეო მეურნეობაში ტარდება კომისიის მიერ ყოველწლიურად, მოწმდება შესრულებული სამუშაოების მთელი მოცულობა, რაც ფორმდება სათანადო აქტით, კონტროლის გაწვევისას შესამოწმებელი საკონტროლო ჭრა უნდა ჩატარდეს განათება-გაწმენდის ტყეკაფების 5%-ზე, ხოლო დანარჩენი სახეების ჭრების ტყეკაფების 3%-ზე, კონტროლის შედეგების საფუძველზე ეძლევა საერთო შეფასება სატყეოებს და მთლიანად სატყეო მეურნეობის მიერ ჩატარებულ მუშაობას.

ადგილზე უნდა შემოწმდეს, თუ რამდენად სწორად იქნა შერჩეული მოვლითი ჭრებისათვის ფართობი, მისი გამოყოფა და გაფართოება, მთავარი მერქნიანი სახეობის და მოსაჭრელი ხეების შერჩევა-დადამღვა, მოჭრილი მერქნის ოდენობის აღრიცხვა, ჭრის ტექნოლოგია და ტყეკაფების გაწმენდა.

ეძლევა საერთო შეფასება შესრულებული სამუშაოების ხარისხს, ძირზე დარჩენილი ხეების დაზიანებისა და რაოდენობის გათვალისწინებით.

საკონტროლო სანიმუშო ფართობების გამოყოფით ან მთლიანი აღრიცხვით ნატურაში მოწმდება კორომში მოსაჭრელი და დასატოვებელი ხეების შერჩევა-განაწილება და აზომვის სისწორე.

გამობშირვის, გავლითი და სანიტარული ჭრის ჩატარების სისწორის შემოწმება წარმოებს მოჭრილ ძირკვებზე დამღების არსებობით და იმით, რომ კორომში აღარ უნდა იყოს დაავადებული და დაზიანებული ხეები.

სატყეოებში მოწმდება მოვლითი ჭრის წიგნები, ნახაზები (აბრისები), აღრიცხვა-მაუწყებლები და ტყეთმორწყობის წიგნებში შეტანილი აღნიშვნები მოვლითი ჭრის ჩატარების და სანიმუშო ფართობების შესახებ.

თავი მეთერთმეტე.

პასუხისმგებლობამოვლითი ჭრის წესის დაცვაზე

60. ჭრის ყოველი ჯერის ჩატარების წინ ანალიზი უკეთდება ჩატარებული ღონისძიებების ეფექტურობას, მის უარყოფით და დადებით მხარეებს, რაც გათვალისწინებული უნდა იყოს ჭრის შემდეგი ჯერის ჩატარებისას.

სატყეო მეურნეობაში მოვლითი ჭრის ხარისხიანად ჩატარების პასუხისმგებლობა ევალება მთავარ მეტყევეს და მეურნეობის ინჟინერს, ხოლო სატყეოებში – სატყეოს უფროსს.

ტყის მოვლითი ჭრების აღრიცხვის წიგნი

კვარტალის N	სატაქსა ციო უბნის №	მოვლითი ჭრა გავლილი ფართობი, ჰა	კორომის შემადგენლობა	გაბატონებული მერქნიანი სახეობების		
				საშ ხნოვანება, წელი	ბონიტეტი	სიხშირე
1	2	3	4	5	6	7

გაგრძელება

საერთო მარაგი მოიჭრა უბნის მთლიან ფართობზე, კმმ							სამუშაოთა ხარისხის შეფასება
1 ჰა-ზე კმმ	მთელ უბანზე კმმ	საერთო მარაგი	ლიკვიდური მერქანი	მათ შორის			
				საქმისი	შეშა	ლიკვ. ფიჩხი	
8	9	10	11	12	13	14	15

შენიშვნა: 1. მოვლითი ჭრის თითოეული სახისათვის წიგნში გამოიყოფა ცალკე განყოფილება, რომლებშიც ჩანაწერი კეთდება წლების მიხედვით.

2. შემადგენლობა, სიხშირე და მარაგი (გრაფ. 4, 7, 8, 9) აღინიშნება წილადით: მრიცხველში – ჭრამდე, მნიშვნელში – ჭრის შემდეგ.

3. გრაფებში – მოიჭრა (10-14) მაჩვენებლები აღინიშნება წილადით: მრიცხველში – სულ, მნიშვნელში – ტექნოლოგიურ კორიდორებზე და დასატვირთ მოედნებზე მოვლითი ჭრის სანიმუშო ფართობების უწყისი.

სანიმუშო ფართობი.....სექცია, სატყეო მეურნეობა
 სატყეო კვ. N უბანი N უბნის ფართობიჰა, კორომის შემადგენლობა ხნოვანება წელი, ბონიტეტი
 სანიმუშო ფართობი გამოყოფილია 19 წ. ჰა-ზე

სიმს ხოს საფეხურები, სმ	ხეთა რიცხვი ჭრამდე					მოიჭრა				
	წიფელი	ნაძვი	სოჭი	ფიჭვი	სულ	წიფელი	ნაძვი	სოჭი	ფიჭვი	სულ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2										
4										
6										
8										
და ა.შ.										

გაგრძელება

დარჩა ჭრის შემდეგ				
წიფელი	ნაძვი	სოჭი	ფიჭვი	სულ
12	13	14	15	16

სულ

ზრდადი ხეებისათვის

საშუალო სიმაღლე – მ

კვეთის ფართობი – კვ. მ.

საშუალო დიამეტრი – სმ

მარაგი – კბმ.

შენიშვნა: სანიმუშო ფართობი შესაძლებლობის მიხედვით უნდა იყოს სწორკუთხოვანი – კვადრატის ან მართკუთხედის ფორმის.

2. სანიმუშო ფართობზე ხეების აღრიცხვა და ჭრა ტარდება იმავე ვადებში , რომლებშიც – ჭრა უბანზე, რომლისთვისაც წარმოადგენს საკონტროლოს მოცემული სანიმუშო ფართობი.

3. მარაგები განისაზღვრება მეურნეობაში არსებული ცხრილების მიხედვით.

4. საკონტროლო (მოვლის გარეშე) და ჭრაჩატარებული ნაწილებისათვის სანიმუშო ფართობებისათვის ფორმა ივსება ცალ-ცალკე.

5. აღრიცხვის შედეგები იწერება წილადით: მრიცხველი – ზრდადი ხეები , მნიშვნელი – ზეხმელი.

6. აღრიცხვის შედეგები წიგნში შეიტანება წლების მიხედვით თითოეული მერქნიანი სახეობისათვის.